

UDK 37.064.1:316.624-057.874(049.3)

Primljeno: 29. 06. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Jasmina Husanović

PROTIV NORMALIZACIJE NASILJA: IZAZOVI ZA TRANSFORMATIVNU PROIZVODNJU ZNANJA NA BOSANSKOHERCEGOVAČKIM UNIVERZITETIMA

(Amer Osmić, Lejla Osmić, Sanela Šadić, Amila Ždralović, Enita Čustović, *Nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje u visokom obrazovanju – između teorije i prakse*, Fakultet političkih nauka – Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2022)

Interdisciplinarna grupa pet autorica i autora, profesorica i profesora iz oblasti sociologije, pedagogije, socijalnog rada, pravnih nauka i komunikologije sa Fakulteta političkih nauka, Pravnog fakulteta i Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu – Amer Osmić, Lejla Osmić, Sanela Šadić, Amila Ždralović i Enita Čustović – objavili su prošle godine izuzetno vrijednu naučnu studiju o percepcijama i aktualizacijama tema nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja u visokom obrazovanju fokusirajući se na domaći kontekst. Njihovo istraživanje obuhvatilo je analizu stavova i percepcija nastavnika i nastavnica, te studenata i studentica na fakultetima Univerziteta u Sarajevu (društveni i humanistički smjerovi) o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju i obrazovnim potrebama u ovom smislu, kao i zastupljenosti ovih tema u nastavnim planovima i programima, sa ciljem poticanja akademske zajednice ka rekonceptualizaciji programa, sadržaja i politika promoviranja rodne ravnopravnosti u akademskoj zajednici.

Znanstvena studija koja je propitala ove teme ciljajući na mjerljive i komparativne kvalitativne i kvantitativne podatke proizašla je iz kolaborativnog istraživačkog programa Instituta za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta

u Sarajevu i Gender centra Federacije Bosne i Hercegovine u okviru Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, a akcenat je bio na razmatranju trenutnih izazova u bosanskohercegovačkom obrazovanju kada je u pitanju domaća proizvodnja znanja i akademska sredina, odnosno univerzitetska zajednica, kao njen primarni kontekst. Tokom istraživanja anketirano je 770 studenata i studentica, te 230 nastavnika i nastavnica, a analizirani su i nastavni planovi i programi Ekonomskog fakulteta, Fakulteta političkih nauka, Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Pravnog fakulteta, Fakulteta islamskih nauka, Filozofskog fakulteta, Katoličkog bogoslovnog fakulteta, Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja te Pedagoškog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Nakon prva dva dijela publikacije koja daju uvod u teme istraživanja i opis metodologije, svojom se iscrpnošću i informativnošću ističe treće poglavlje o teorijskim pristupima razumijevanju nasilja u porodici rodno zasnovanog nasilja, utemeljeno u relevantnoj i recentnoj interdisciplinarnoj literaturi. Posebno je važno na koji način su autorice i autori pristupili značaju obrazovanja u ovom temama, dajući pregled istraživanja o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju u Bosni i Hercegovini o kojima se generalno malo zna, te povezali to sa aktivnostima Univerziteta u Sarajevu na uspostavljanju rodne ravnopravnosti. Svjesni vrijednosnih orijentacija obrazovnih institucija u procesu rodne socijalizacije i ravnopravnosti, autori/ce se svesrdno zalažu za novi sistemski pedagoški pristup i obrazovnu reformu, koji mora biti utemeljena na jednakosti i (rodnoj) ravnopravnosti kroz izmjenu programa, sadržaja, nastavnih strategija i kompetencija nastavnika/ca na način koji integrira znanja o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju. Ovo čini preduvjet borbe protiv nasilje i njegove normalizacije u Bosni i Hercegovini, a razlozi za to su, kako autori/ce ističu, brojni: „tradicionalna ukorijenjenost rodni stereotipa; rodna neravnopravnost kao dio historijskog naslijeđa; moć, kontrola i nasilno ponašanje muškaraca kao normalni obrasci ponašanja; definiranje rodni uloga; socijalni uvjeti i narastajuće siromaštvo; percepcija nasilja kao odgojne mjere i “privatne stvari”; poricanje i šutnja društva; poteškoće u dobijanju pomoći; nezaposlenost i socio-ekonomski status žena; nepovjerenje u sistem; nedovoljna briga relevantnih institucija; nedosljedno tumačenje i provođenje zakonski regulirane zaštite od svih oblika nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja; kršenje međunarodnih deklaracija, konvencija i drugih dokumenata vezano za zaštitu od svih oblika nasilja”.

Bez obzira na rastuću stopu nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja i lokalno i globalno, malo se i nedovoljno zna o pristupima i znanjima o ovom problemu u bosanskohercegovačkom akademskom prostoru. Kako na međunarodnom, tako i na

domaćem nivou, rodno zasnovano nasilje prepoznato je kao problem i u polju javnog zdravlja i u polju ljudskih prava, odnosno kao problem koji strukturalno povezuje štetne rodne norme, patrijarhat i seksizam sa siromaštvom, nezaposlenošću i raznim oblicima konflikta u politici, društvu, ekonomiji i kulturi. U tom smislu ono ima razne oblike i podrazumijeva fizičko, verbalno, psihičko, seksualno i socio-ekonomsko nasilje na individualnom nivou, u interpersonalnim odnosima, porodici i intimnim odnosima, kao i u javnim institucijama i organizacijama. Pošto se rodno zasnovano nasilje dešava na nivou društva u cjelini, ono šteti svima jer se nasilje, prisila, manipulacija, diskriminacija, marginalizacija, ponižavanje i omalovažavanje normalizira do te mjere da ga više ni ne primjetimo dok ne eskalira. Njegove su posljedice razorne i ne samo da imaju doživotne posljedice za one koji ga doživljavaju (a to je npr. oko 35% žena globalno) nego i na cjelokupnu zajednicu usljed normalizacije nesigurnosti, siromaštva i diskriminacije, kao i posljedičnog mrvljenja povjerenja i solidarnosti između svih nas koji činimo društvo.

Kako na ove probleme i pitanja odgovara akademska zajednica kroz studijske programe društvenih i humanističkih smjerova, kroz svoje nastavne planove i programe? Kako na njih gledaju studenti/ce i nastavno osoblje bosanskohercegovačkih fakulteta? Na ova ključna pitanja za domaću proizvodnju kritičkog znanja koja se vrte oko načina na koje se visoko obrazovanje zaista bavi ili ne pitanjima rodne (ne)ravnopravnosti, dobijamo odgovore učetvrtom poglavlju publikacije. Analiza nastavnih planova i programa i prisutnosti tema vezano za rod i nasilje prikazana je kroz opis stanja na svakom pojedinačnom fakultetu. Ovo je interesantno štivo, koje čitateljicu i čitatelja navodi na brojna dalja pitanja. Naime, evidentna je izuzetna neujednačenost, različitost i šarolikost situacije oko „rodnih tema“ od fakulteta do fakulteta – od svijetlih do iznenađujućih primjera fakultetskih praksi. Sasvim je jasno da između fakulteta društvenih i humanističkih nauka istog univerziteta postoje velike razlike u odnosu prema temama roda i nasilja, ali njihova komparacija te analiza razloga za ovakvu heterogenost izvan je dometa ove studije i sasvim sigurno važna i izazovna tema za neke buduće analize. U svakom slučaju, najvažniji uvid je to da nastavne teme jedva da tretiraju problem nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, jer od ukupno 2.100 analiziranih nastavnih predmeta evidentirano je svega 5 predmeta (0,24%) koji sadrže teme koje se direktno odnose na nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje, dok bi 66 predmeta (3,14%) potencijalno moglo tretirati problematiku nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, mada ovo nije u njima eksplicitno navedeno.

Niska zastupljenost tema nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja u direktnom je srazu sa potrebom za obrazovanjem o njima, a upravo je ta potreba i eksplicitno navedena i jasno vidljiva u analizi percepcija i stavova nastavnog osoblja i studenata i studentica o zastupljenosti nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja u BiH, kao i u analizi njihovog viđenja i iskustva oko zastupljenosti ovih tema i sadržaja u samom obrazovnom programu u visokom obrazovanju. Analizirano je i prikazano nekoliko desetina stavova i nivoa slaganja/neslaganja ispitanika/ca sa njima a neki od zanimljivih podataka su to da brojni ispitanici/e smatraju da je nasilje u porodici prisutno u društvu dok istovremeno mnogi od njih smatraju da ga ne mogu i/ ili ne znaju prepoznati. Također je vidljivo da su sve kategorije ispitanika/ca više upoznate sa fenomenom nasilja u porodici dok im je fenomen rodno zasnovanog nasilja manje poznat. Posljedično, 93,8% ispitanika/ca želi veću zastupljenost tema o nasilju u porodici tokom studija, dok 83,6% da je potrebno u toku studija više pažnje posvetiti temama koje tretiraju rodno zasnovano nasilje.

Znanstvena studija *Nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje u visokom obrazovanju - između teorije i prakse* završava se nizom konkretnih zaključaka i preporuka koje bi morale biti prioritet svim visokoškolskim ustanovama, a naročito studijskim programima u polju društvenih i humanističkih nauka. Također sadrži i odličan spisak korištene literature vrijedan svim istraživačima i istraživačicama. Ono što u studiji najviše ohrabruje jeste to da analitično, utemeljeno i jasno ukazuje na veliku spremnost i nastavnog osoblja i studenata/ ica za obrazovanje i usavršavanje oko ovih problema. Upravo tu gdje obrazujemo sebe i zajednicu, trenutnu i buduću, imperativ nam je borba protiv nasilja, odnosno sticanje sposobnosti da sve oblike nasilja prepoznamo, jedni drugima pružamo podršku i skupa se borimo i protiv njegovih uzroka i posljedica. Ovo je svakako je monumentalan zadatak jer je riječ o borbi protiv sveopće dehumanizacije i autoritarizma, čije je samo jedno od lica rodno zasnovano nasilje. Univezitet mora postati ključno mjesto otpora gdje se ne dozvoljava da društvene norme, uključujući i rodne, bivaju nasilne na načine koji su pogubni za individualno i javno zdravlje toliko da su nam brutalizirali život do krajnje mjere.

Živimo u državi u kojoj djeca nisu sigurna ni u školi od seksualnog nasilja, a femicid se banalizira jer smo prihvatili i takvo ekstremno nasilje kao normu. U takvoj situaciji nismo u stanju ni vidjeti ni prepoznati „blaže“ oblike rodne diskriminacije poput benevolentnog seksizma. Obrazovne institucije moraju biti predvodnice borbe protiv rodno zasnovanog nasilja, mada su i same – kao i sve društvene institucije, poput porodice – pogođene ovim problemom. Ključno je pitanje za svaku obrazovnu

instituciju, svaku porodicu, svaku školu i svaki univerzitet danas – da li je prostor straha ili je prostor sigurnosti za svoje članove i članice, učenike i učenice, studentice i studente, nastavno i nenastavno osoblje, da li se mi svi skupa i ponaosob u njima osjećamo slobodnim i jednakim? Moramo se boriti i protiv otpora da se ovakva pitanja čak i postavljaju, jer samo nametanjem ovakvih pitanja i traženjem zajedničkih odgovora možemo pokazati da su nam zaista istinski ljudski – humanizirajući – etički imperativi na prvom mjestu, kao i to koliko nam je važna istinska reforma obrazovanja, uključujući i visoko obrazovanje. Ova naučna publikacija i rad njenih autorica i autora dio je takvih iznimno vrijednih napora da proizvodnja znanja i prostor učenja na bosanskohercegovačkim univerzitetima budu zalog pravednog, uključivog i jednakopravnog društvenog okruženja.

Adresa autorice
Author's address

Jasmina Husanović
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
jasmina.husanovic@untz.ba

